

Studieavbrott och experimentellt nätverksarbete

Jens Modvig

Ketty Kjaerby-Kristensen

Anette Espeland

Johannes Nielsen

Studieavbrott kan orsakas av en kombination av individuella och sociala faktorer. Bland de sistnämnda kan den sociala studiemiljön vara av särskilt intresse. I följande artikel har betydelsen av nätverket i denna studiemiljö studerats vid en dansk handelshögskola. Resultatet tyder på att den sociala kontakten med medstudierande har stor betydelse för möjligheten att tillföra en högre utbildning.

I ett experiment prövade man att genom samtalsgrupp stärka kontaktnätet. Resultatet i denna del av undersökningen tyder på att det kan vara möjligt att aktivt förbättra studievillkoren och stärka de studerandes möjligheter att genomföra sina studier.

Jens Modvig är socionom, Anette Espeland psykolog, Ketty Kjaerby-Kristensen socialläkare och Johannes Nielsen sociolog.

Projektet är genomfört med stöd av Egmont-fonden. Cand. mag. Signild Vallgård tackas för översättningen.

tex mellan den studerandes ekonomiska behov av yrkesarbete av en bestämd omfattning *och* studiets krav om närvaro vid undervisningen. Eller den studerandes behov av stöd för sina politiska och fackmässiga synpunkter *och* huvudtendenser på utbildningsinstitutionen som avviker från dem. Resultatet av dessa motsättningar kan vara att den studerande lämnar studiet.

Den sociala studiemiljön, villkoren för social kontakt och samvaro, spelar en dubbel roll i förbindelse med studieavbrott, eftersom dessa ramar tillhandahålls av utbildningsinstitutionen i form av fysiska ramar, grupp/klasstorlekar, håltimmar, gruppsammansättning m.m., och skapas av de studerande själva i form av gruppsamvaro, läsgrupper, gäng, vänskap (d.v.s. sociala nätverk). Får detta sociala nätverk på utbildningsinstitutionen en viss styrka, kan det sannolikt stärka de studerandes "motståndskraft" mot andra faktorer som gör att de slutar. Detta kan man klart se när det gäller nederlag i studierna, där en läsgrupp eller klasskamrater kan hjälpa till att stödja efter ett nederlag. Men även politiskt/ideologiska motsättningsförhållanden och socioekonomiska förhållanden som påverkar studieavbrott kan mildras av användbara relationer till medstudierande (kunskap om studierelevant yrkesarbete, bra studentbostäder, hjälp till att komma ifatt efter sjukdom m.m.). Även om det ska fasthållas, att många avbrottsfaktorer verkar klass- och skiktspecifikt och att villkoren för att skapa kontakter och delta i samvaro också är olika, måste en studiemiljö, som främjar inbördes kontakter, social kontroll och kollektivt ansvar för hela gruppens studieförlopp förmodas fungera fasthållande på alla – kanske särskilt på de, som har svårt att be medstudierande om stöd, när de har behov av det.

Inledning

Studieavbrott – att sluta i otid med sina studier – ska ses som ett sammansatt socialt problem påverkat av både strukturella, interpersonella och intrapersonella faktorer. Mer konkret kan utfallet av en studiesituation ses som resultatet av ett möte mellan den studerandes personliga förutsättningar, bland dem socioekonomiska och medvetandemässiga förutsättningar *och* utbildningsinstitutionens förutsättningar när det gäller studiets ämnesmässiga och politiska innehåll, studiemiljön och inte minst den framtida yrkesfunktionen och sysselsättningsmöjligheterna.

Resultatet av detta möte kan vara motsättningar,

1982–84 genomfördes på handelshögskolan i Köpenhamn ett försöks- och forskningsprojekt. En experimentell rådgivningsinstitution upprättades för studerande. En studentsocial frågeformulärundersökning genomfördes bland dem som började med sina studier för att belysa orsakerna till studieavbrotten på de företagsekonomiska utbildningarna HA och HD¹ och för att försöka minska avbrotten. Som led i projektet undersöktes den inbördes kontakten och dess betydelse för studieavbrotten. Detta gjordes genom frågeformulär och ledsagades av ett experiment. Syftet med detta experiment var att stödja skapandet av sociala relationer – först och främst i klasserna och i läsgrupperna – och att värdera betydelsen av detta stöd för studieavbrotten i de klasser som deltog och de som inte deltog i experimentet.

Undersökningsmetoderna

1619 frågeformulär utsändes till 529 HA- och 1089 HD-studerande, av tekniska skäl begränsat till 70 % av de 2321 som startade 1/9 1982. Formulären besvarades av 77 respektive 71 %. Pga bortfallen i utgör de som besvarat formuläret en selekterad grupp. Enkäten skickades med post i december 1982 och omfattade ca 20 frågor om studie- och sociala förhållanden.

Den experimentella delen av undersökningen – introduktionsuppföljningsundersökningen – bestod av att de studieintroducerande kurserna, där en äldre studerande (introduktionshandledaren) informerar om studiets innehåll och ramar socialt och innehållsmässigt, följdes av att introduktionshandledaren under studiets sex första månader hela tiden höll kontakt med "sin" klass genom månatliga klassmöten och mer oformella kontakter. Handledarens viktigaste uppgifter var

1. att skapa ramen – mötet – för en diskussion av själva klassen

¹ HA är en treårig heltidsutbildning, som vanligtvis påbörjas efter gymnasiet. Genom ytterligare två års studier, heltid, kan den utbyggas till en cand merc. HD är ett tre-till fyraårigt deltidstudium, som oftast påbörjas efter några års yrkesarbete och genomförs samtidigt med fulltids yrkesarbete.

2. att vara processkonsulent för bildandet av läsgrupper och för de problem som uppstod av social och studiemässig karaktär
3. att förmedla information och personliga erfarenheter av studiet och därmed – som äldre studerande – fungera som samlingsperson för klassen.

Efter varje klassmöte samlades handledarna i rådgivningen till diskussion och supervision. Valet av de deltagande klasserna ("undersökningsklasserna") skedde av handledarna, och samtliga utvalda klasser gick med på att delta. Totalt deltog 8 klasser (5 HA och 3 HD – ca 300 studerande), medan 5 klasser (3 HA och 2 HD) genom tillfällig lottning fungerade som kontrollklasser, d v s att de inte fick en handledare som följde dem efter den första introduktionskursen.

Utvärderingen av experimentet skedde i januari 1984 och bestod av en ny enkät-undersökning, och en efterföljande diskussion i klasserna där handledaren och en av rådgivningsmedarbetarna deltog. Dessutom genomfördes en studieavbrottsundersökning, där klasserna och en rådgivare med utgångspunkt i de ursprungliga klasslistorna tillsammans beräknade studieavbrotten i undersöknings- och kontrollklasserna, och en handledarutvärdering, där de deltagande handledarna i frågeformulär och diskussion utvärderade förloppen.

Det bör konstateras, att undersökningsklasserna i motsättning till kontrollklasserna har varit föremål för uppmärksamhet och förväntningar både från handledare och rådgivare. Detta har knappast undgått att påverka undersökningsklassernas uppfattning av klassen och processen i positiv riktning.

Resultat

Arten och omfattningen av kontakten med medstuderande bland HA- och HD-studerande framgår av *tabell 1*. Inte oväntat är den kontakt som handlar om det mest situationsnära – undervisningen – vanligast, medan kontakten som rör det mest intima – personliga förhållanden – förekommer mest sällan. Det var heller inte oväntat när man tänker på de mycket olika studievillkoren, att kontaktnivån var högre bland HA-studerande än bland HD-studerande.

Tabell 1. Den procentvisa andelen av studerande, som ofta (1) talar med medstuderande om undervisning, fritidsintressen, bostad ekonomi och personliga förhållanden.

	HA	HD
Undervisning	96 %	80 %
Fritidsintressen	79 %	53 %
Bostad och ekonomi	70 %	39 %
Personliga förhållanden	49 %	27 %

(1) Dvs "ofta" eller "då och då" i motsättning till "sällan" eller "aldrig".

Tabell 2. Studieavbrott efter 1 års studier bland de studerande, som angav relativt minst kontakt och bland samtliga studerande.

HA	Studieavbrott	Fortsatt studium	Totalt
Angett minst kontakt	11 ¹	35	46
Alla HA	53	354	407
HD			
Angett minst kontakt	23 ²	47	70
Alla HD	136	640	776

¹ $X^2_{(1)} = 4,82$, $p < 0,05$

² $X^2_{(1)} = 11,39$, $p < 0,01$

I tabell 2 ses studieavbrotten efter 1 års studier hos samtliga HA- och HD-studerande och i de grupper som hade relativt minst kontakt med medstuderande (bland HA definieras de som: de, som "sällan" eller "aldrig" talar om fritidsintresse, bostad eller ekonomi, och bland HD de som "aldrig" talar om undervisningen). Man kan tydligt se en tendens till ökade studieavbrott hos de, som har minst kontakt med medstuderande. Denna tendens är tydligast manifesterad hos HD-studerande, dvs hos dem har omfattningen av den sociala kontakten störst betydelse för studieavbrottet. Det ska nämnas, att det inte förekom signifikant fler studieavbrott bland de studerande som hade angivit flest problem.

Däremot var det markant fler studieavbrott bland dem, som inte läste tillsammans med andra studerande, jämfört med de som var i en studiegrupp eller liknande. Slutligen är studieavbrotten flest bland

dem, som anger att de inte har annat än studiet gemensamt med de andra studerande. Dessa tre sidor av de inbördes relationerna mellan de studerande: kontakt, studiesamarbete och gemenskap om annat än studiet – visar, att de som är dåligt socialt integrerade är marginella grupper, och att dessa grupper har flest studieavbrott.

Resultaten av introduktionsuppföljningsundersökningen var, att de manifesta studieavbrotten på HA efter 5 månader inte var färre i undersökningsklasserna jämfört med kontrollklasserna. Men det var i undersökningsklasserna en markant högre studieaktivitet, i form av flera "aktiva" och färre "marginella" studerande. De "marginella" studerande var de, som klassen var tveksamma om de fortfarande studerade, men inte visste, om de hade slutat. I undersökningsklasserna var det alltså fler aktiva studerande och färre marginella (tabell 3). Detta tyder på att uppföljningen kunde dra in perifert placerade studerande, men inte påverka de manifesta avbrotten. Undersökningsgrupperna värderade dessutom klassfunktionen och studiegruppsfunktionen mera positivt än kontrollklasserna, det kan bero på att undersökningsklasserna fått mera uppmärksamhet.

Tabell 3. Undersöknings- och kontrollklasser (HA) fördelade på aktiva, marginella och de som slutat efter fem månaders studium

	Undersökningsklass	Kontrollklass	Totalt
Aktiva	130 (73 %) ¹	70 (61 %)	200 (68 %)
Marginella	3 (2 %)	12 (11 %)	15 (5 %)
Slutat	46 (26 %)	32 (28 %)	78 (27 %)
Totalt	179 (101 %)	114 (100 %)	293 (100 %)

¹ $X^2_{(2)} = 17,25$, $p < 0,001$

Det var något överraskande att de informella kontakterna mellan de studerande och handledaren inte var större i undersökningsklasserna, vilket tyder på, att det särskilt var den *formella* kontakten på de egentliga klassmötena som var avgörande för effekten.

Vid utvärderingen gav handledarna uttryck för,

att uppgiften var mycket svår – några klarade inte att genomföra hela förloppet med sin klass – och att en bättre instruktion från rådgivarna innan de började hade varit nyttig. Möjligheterna för att planera klassmötet inplacerat i schemat medverkade till, att projektet fortsatte på HA under 1984 i högskolans "egen" regi i form av ett samarbete mellan De studerandes Råd och ämnesnämnden. När det gällde HD var de praktiska och tidsmässiga svårigheterna med experimentet så stora, att det inte fanns underlag för att göra permanenta projektet.

Vid utvärderingen av introduktionsuppföljningen 1985, då projektet delvis skötte sig själv framkom ett fortsatt behov av en grundlig instruktion från professionella rådgivare, t ex i form av en introduktionskurs i gruppprocesser. Det framgick också, att introduktionshandledarna så småningom blev en person i miljön, som de studerande naturligt vände sig till. Från att ha varit igångsättande, styrande och huvudansvarig i förhållande till introduktionuppföljningen har rådgivarnas roll nu ändrats till att vara konsulenter inom ett snävt definierat delområde.

Slutsats

Undersökningen tycks bekräfta, att den sociala kontakten med medstuderaende har stor betydelse för möjligheterna att genomföra en högre utbildning. Detta sammanhang understryks, om studiemiljön, som vid HD-studiet, ger små möjligheter till inbördes kontakt och samvaro. Den experimentella delen av undersökningen visar dessutom, att det är möjligt att aktivt förbättra villkoren för att knyta sociala kontakter att förbättra studieförloppet för grupper av studerande, som är perifert placerade i den sociala strukturen. Detta visar, att det inte bara är de studerande med störst social kontakt som är mest studielämpade, men att också villkoren för att bilda sociala kontakter i sig själva har stor betydelse. För rådgivnings- och handledarfunktioner vid utbildningsinstitutionerna är det därför en näraliggande möjlighet att försöka att analysera och förbättra dessa villkor och därmed försöka förebygga misslyckade studieförlopp och studieavbrott.